

פסחים צג

משה שווערד

1. רש"י מסכת פסחים דף צג עמוד א

חייב כרת על הראשון וחייב כרת על השני - חיוב כרת יש על זה ועל זה, ובחד גברא לא משכחת לה, דתרי קטלי בחד גברא ליכא, ואם לענין דאם שגג בשניהן יתחייב שתי חטאות - ליכא למימר הכי, דכרת דפסח אין חייבין על שגגתו חטאת, דתנן בכריתות (ב, א): הפסח והמילה מצות עשה היא, ואין חטאת באה אלא על שגגת כרת של לאו, דכתיב (ויקרא ד) אשר לא תעשינה, אלא נפקא מינה דאם שגג באחד מהן והזיד בחבירו - חייב, אי נמי, לגר שנתגייר בין שני פסחים.

2. צל"ח מסכת פסחים דף צג עמוד א

רש"י ד"ה חייב כרת על הראשון וכו', אלא נפקא מינה דאם שגג באחד מהן והזיד בחבירו. לפי מה שכתב רש"י לקמן בד"ה תשלומין דראשון שאפי' עשה את השני חייב כרת על הראשון, היה לו לרש"י לפרש כאן רבותא יותר דנפקא מינה אם הזיד בראשון אפי' עשה את השני חייב. ואמנם רש"י רצה לפרש דבר שהוא נפקא מינה גם על חיוב כרת של השני, והא ודאי שאם עשה את הראשון שוב לא משכחת שני כלל, ולכן כתב רש"י נפקא מינה שאם שגג באחד והזיד בחבירו.

ובגוף הדבר שפירש רש"י לקמן לחייב כרת על הראשון אפי' עשה את השני, לא כן דעת הרמב"ם. שהרמב"ם בפ"ה [מהלכות קרבן פסח] הלכה ב' כתב הזיד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני ואם לא הקריב בשני אעפ"י ששגג הרי זה חייב כרת וכו'. הרי שדוקא אם לא הקריב בשני ואז אעפ"י ששגג בשני חייב כרת על הראשון, אבל אם הקריב בשני פטור על זדונו שבראשון. ויבואר אח"כ.

3. רש"י מסכת פסחים דף צג עמוד א

תשלומין דראשון - ומאן דלא איחזי בראשון לא מיחייב אשני, ומיהו, תקוני לראשון מכרת אם הזיד בראשון לא מתקן ליה, הלכך: חייב כרת על הראשון, ואפילו עשה את השני, ופטור על השני אם שגג בראשון והזיד בשני, דהא לית ליה חיובא באנפי נפשיה, ובראשון הרי שגג.

4. גליוני הש"ס

צי"ג א' גר שנתגייר בין שני פסחים כו', לי"ב ע' תוספתא פרק ח' ניסן להן לישראל לבנות בית הבחירה יחיד עושה פסח שני ואין הליבור עושין פסח שני ר' יהודה אומר אף הליבור עושה פסח שני פי' שאלו ה"י כבנה ביהמ"ק עתה בין פסח ראשון לשני ס"ל לח"ק דאין לפשות פסח שני דאין ליבור עושין פסח שני ור"י ס"ל דעושין:

5. ירושלמי פסחים סג:

אלא איש טמא נפש נדחה לפסח שני ואין ציבור טמא נפש נדחה לפסח שני. טמא זיבה וטמא צרעת נדחין לפסח שני. טומאת עבודה זרה עשו אותו כטומאת זיבה וטמא צרעת. ניתן לישראל לבנות הבית הבחירה. יחיד עושה פסח שני ואין ציבור עושין פסח שני. ר' יודה אומר ציבור עושה פסח שני שכן מצינו בחזקיה שעשה פסח שני הדא הוא דכתיב כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה וגו'

אם יבנה המקדש בין פסח ראשון לשני

מחותני הגר"מ ראזין חקר אם יבנה המקדש בין פסח ראשון לפסח שני אם עושין פסח שני, ולא דמי לגר שנתגייר דתליא אם תשלומין ראשון דשא"ה דלא היה ראשון, ולכאורה תליא בהא דאמרינן אין ציבור נדחים זהו רק בטמא מת, ובירושלמי (פ"ט דפסחים) משמע דרק בטמא לנפש אמרינן דאין צבור נדחים אך בנידון דידן איתא גם סיבה נוספת דאנו טמאים משום חסרון אפר פרה, עכ"ל.

הנה בעיקר ההנחה שרק בטמא לנפש אמרינן דאין ציבור נדחים, משמע כן ממשטות לשון הרמב"ם (הלכות קרבן פסח פ"ו ה"א) וכן מבואר בלח"מ שם, שדוקא בטמא נפש אין צבור נדחין אבל בשאר טומאות אפילו צבור נדחים, אבל אפשר שהפירוש הוא שבשאר טומאות הצבור נדחה לגמרי¹ ואינו עושה לא בפסח ראשון ולא בפסח שני. שוב מצאתי שאלה זו בספר "יוסף-אומץ" להגאון חיד"א (סימן ו) ע"ש שמאריך בזה. אבל מה שרוצה לומר דבנ"ד הסיבה משום חסרון אפר פרה ולכן גם צבור נדחים לפסח שני, לכאורה חסרון אפר פרה לא נחשב סיבה חדשה שיהא שייך לומר דדוקא בטמא לנפש אין צבור נדחים, אבל מסיבה חדשה גם ציבור נדחים, דהא עצם העיכוב של אפר פרה הוא ג"כ משום שהוא טמא לנפש, דעיכוב אפר פרה אינו עיכוב מצד עצמו אלא עיכוב להסיר ממנו טומאת מת, דע"ז שאין לו אפר פרה נשאר בטומאת מת ובטומאת מת הא אמרינן דאין ציבור נדחים.

אלא דבאמת בנ"ד אין העכוב משום טומאת מת, דהא אפילו אם היינו טהורים ג"כ לא היה אפשר להביא קרבן, דהא אין לנו מזבח ולא ידוע לנו מקום המזבח, וממילא אין העיכוב משום טמא נפש, דבלאו הטומאה ג"כ מעוכבין היינו מלעשות הפסח.

הנה בירושלמי פסחים (פ"ט ה"א) נחלקו בזה תנאים, דאיתא שם: "אין לי אלא טמא לנפש, טמא זיבה וטמא צרעת מניין, תלמוד לומר טמא מת ריבה מה תלמוד לומר טמא נפש אלא איש טמא נפש נדחה לפסח שני ואין צבור טמא נפש נדחה לפסח שני, טמא זיבה וטמא צרעת נדחין לפסח שני, טומאת ע"ז עשו אותו כטומאת זיבה וטמא צרעת, ניתן לישראל לבנות בית הבחירה יחיד עושה פסח שני ואין צבור עושין פסח

רוב ומיעוט משערין רק באלו הנמצאים בעזרה וסמוך לה בשעת שחיטה

ברמב"ם הלכות ק"פ (פ"ו ה"ו) כתוב: "כיצד משערין הפסח לידע אם רוב הקהל טמאים או טהורים אין משערין וכו' אלא משערין בכל הנכנסים לעזרה ועד שהן מבחוץ קודם שתכנס כת הראשונה משערין אותן". ובמנ"ח (מצוה שפב) הבין בדברי הרמב"ם, שדין מיעוט ורוב אינו אלא בטמאים העומדים חוץ לעזרה בשעת שחיטה, אבל אם רוב ישראל לא באו לעשות פסח ומיעוט עשו אותם, הרוב שהיו בדרך רחוקה עושים השני כי לא נתחייבו כלל בפסח ראשון², ובפסח שני נתחייבו והוי ליה כאילו גרים הרבה נתגיירו חייבים בפ"ש, הכלל, עיקר ד"ז דמיעוט ורוב גז"כ הוא רק בעומדים כאן ויכולים לעשות הפסח. ועפ"ז העלה שם דאם יבנה בית המקדש בין שני הפסחים (עיין בש"ס דר"ה גבי עומר דאיבני בחמיסר) כיון דבראשון לא היו ישראל שם ולא היה מקדש, אין חילוק בין רוב למיעוט, וא"כ כל ישראל חייבים לעשות פסח שני כמו גרים הרבה כי דינים אלו דרוב ומיעוט הם רק העומדים חוץ לעזרה וכו'.

7. רמב"ם יד החזקה הלכות קרבן פסח פרק ה

(i) [1] גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייבין לעשות פסח שני ואם שחטו עליו בראשון פטור:

8. בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף צג עמוד א

אע"פ שביארנו שפסח שני אינו תשלומין של ראשון מ"מ מי שלא היתה עליו תורת חיוב בראשון אין בו חיוב שני כלל [2] ולשיטתנו מיהא גר שנתגייר בין שני פסחים או קטן שהגדיל אינן חייבין בפסח שני כלל ולשיטתנו מיהא גר שנתגייר ערב פסח שהוא כפורש מן הקבר כמו שביארנו אני מסופק אם עושה פסח שני אם לאו וגדולי המחברים פסקו שהוא חייב בפסח שני ואם שחטו על הקטן בראשון שפטור נראה שאינו חייב בפסח שני כלל:

9. שערים מצויינים בהלכה

דראשון, הי"ג בנדון קטן שהגדיל בעשירי כאב שהוא תשלומין מיום אתמול שהיה תשעה באב, וכיון דאתמול היה עדיין קטן הרי הוא פטור, ולבסוף מסיק דלא דמי לענין פסח, שהיה ידוע לחז"ל שזדמן ת"ב גם בשבת ותיקנו שיתענו בעשירי, וחדא תקנה הוא ולא הוי בתורת תשלומין. ולי נראה דבלא"ה, לא דמי נדון דספירה לנדון פסח שני, דלעיל (צא: ד"ה איש קטן) הבאנו דברי המהרי"ק דרבייה רחמנא לקטן שישחטו עליו ודרשינן "שה לבית אבות" מ"מ, וא"כ הוא קצת בגדר חיוב לזה, וממילא אין לדמות ספירה שאינו רק מצות חינוך דרבנן. וע"ע באריכות בענין זה בברכ"י (או"ח סי' תפט) ובתשו' חסד לאברהם (מהד"ת סי' נו) ובמנ"ח (מצוה שו) ובמלבי"ם (פי' אמור) ובציונים לתורה (כלל יב) ובתשו' מור"מ מהר"ש ענגיל (ח"ז סי' קיב).

וכעין פלוגתא זו בקטן שהגדיל בין ב' פסחים כו', הובא בתוספתא (פ"ח ה"ב) ניתן להם לישראל לבנות בית הבחירה, היחיד עושה פסח שני, ולא הציבור, ר"י אומר אף הציבור עושין. והנה בדור שלפנינו דנו אם יבנה ביהמ"ק במהרה בימינו בין ב' פסחים אי צריכין לעשות פסח שני, ולפענ"ד אין על מה לדון, [דאיתא בגמרא יומא (פ:)] כיצד מלבישין לעתיד לבא, ופריך הש"ס לעתיד לבא יבואו משה ואהרן כו', פי' הם יאמרו לנו מה לעשות, וכ"כ התוס' לקמן (קיד: ד"ה אחד זכר לפסח) דליכא למיחש לטעות, דכשיבנה ביהמ"ק במהרה משה ואהרן יהיו עמנו.

דף צג. וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני. ע"י בתוס' לעיל (צא: ד"ה איש ולא קטן) דפסח שני תשלומין דראשון הוא, וקמ"ל דאיש ולא קטן דפטור מפסח שני. וברמב"ם (ק"פ פ"ה ה"ו) פסק דחייב בפסח שני, וכתב בכס"מ, דפסק כרבי. והנה האחרונים דנו בקטן שהגדיל בימי הספירה, אם יש לו לספור להלאה בברכה, לפי השיטות דאם לא ספר יום אחד אין לו לברך עוד, ולכן הספירה שספר עד הנה, היה באמת פטור, והוי כלא ספר, ע"י בשו"ת כתב סופר (סי' צט) ותשו' מהר"ם שיק (סי' רסט) ותשו' אבני נזר (סי' תקלט) ותשו' מנחת אלעזר (ח"ג סי' ס), ולא דנו מגמרא דהכא בקטן שהגדיל בין ב' פסחים לענין חיוב פסח שני. אבל בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' קל) בקטן שהגדיל בעשירי באב בשנה שחל ת"ב בשבת ונדחה על יום ראשון שהוא עשירי באב, אם הוא מחויב להתענות, והביא הגמרא דהכא בקטן שהגדיל בין ב' פסחים, וא"כ כמו שהוא פטור מפסח שני להתוס' שהוא תשלומין

10. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן ג: בענין קטן לאיסורין ולהכשר שחיטה.

....עכ"פ נתבאר שבאיסור דלפ"ע יש גדר דבין אדם למקום על שעשה מכשול דחטא בעולם לכו"ע וא"כ ודאי פשוט מה שעובר במאנס לחברו לעבור איסורים או כשחברו שוגג בלאו דלפ"ע משום דעכ"פ עשה מכשול דחטא והוא לא היה אנוס והיה במזיד. **וא"כ ודאי אם קטן היה אסור באיסורים אף שפטור מעונשין היה אסור להכשילו כמו לגדול דהא עכ"פ הכשילו בחטא.** ולכן ברור שמוכרחין לומר דליכא גם איסור לקטן ואין כאן מכשול חטא כלל רק שמצד מצות חינוך אסור ליתן לו ובמקום פסידא כשליכא עכו"ם וחמור לא גזרו. וכן יש להוכיח מפסחים דף צ"ג בקטן שנתגדל בין שני פסחים דאם תשלומין דראשון הוא אינו מביא פסח שני ואם היה חייב בעצם אף שאינו נענש מ"ט לא יתחייב בתשלומין וכי תשלומין דפסח שני הוא דוקא מצד עונש הכרת הא כל תמא לא היה בעונש כרת ובו נאמר עיקר דין פסח שני אלא הוא תשלומין לעיקר החיוב וא"כ צריך לומר שקטן לא היה מחוייב כלל ואין שייך בו תשלומין.

11. רמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ה הלכה ב

כיצד מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון אם הזיד ולא הקריב בשני חייב כרת, ואם שגג או נאנס אף בשני פטור, הזיד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני, ואם לא הקריב בשני אף על פי ששגג הרי זה חייב כרת שהרי לא הקריב קרבן ה' במועדו והיה מזיד, אבל מי שהיה תמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון, אע"פ שהזיד בשני אינו חייב כרת, שכבר נפטר בפסח ראשון מן הכרת.

- השגת הראב"ד: מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון אם הזיד. א"א שנה זה במשנתו כרבי, ור' נתן ור' חנינא בן עקביא פליגי עליה.

12. ספר המצות להרמב"ם - מצות עשה - מצוה נז

מצוה נז - **היא שצונו לשחוט פסח שני מי שנמנע ממנו פסח הראשון** והוא אמרו ית' בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו ובכאן יש למקשה שיקשה עלי ויאמר אלי למה זה תמנה פסח שני וזה סותר מה שהקדמת בשרש השביעי באמרך שדין מצוה לא ימנה מצוה בפני עצמה ידע מקשה קושיא זו שהחכמים כבר חלקו בפסח שני אם יהיה דינו כדין פסח ראשון או הוא צווי נאמר בעצמו ופסקה ההלכה שהוא צווי נאמר בעצמו ולפיכך ראוי למנותו בעצמו ובגמרא פסחים אמרו חייב כרת על הראשון וחייב כרת על השני דברי רבי ר' נתן אומר חייב כרת על הראשון ופטור על השני ר' חנינא בן עקביא אומר אף על הראשון אינו חייב כרת אלא אם כן לא עשה השני ושאל התלמוד ואמר במאי קא מיפלגי רבי סבר שני רגל בפני עצמו הוא ור' נתן סבר שני תשלומין לראשון הוא הנה כבר התבאר מה שרמזנו אליו ושם אמרו הילכך הזיד בזה ובזה כלומר שלא הקריב פסח ראשון ולא פסח שני בזדון דברי הכל חייב שגג בזה ובזה דברי הכל פטור וכן כשהזיד בראשון ושגג בשני לרבי ור' נתן חייב ולרבי חנינא בן עקביא פטור וכן כשהזיד בראשון והקריב בשני הוא חייב לרבי לפי שאין לדעתו השני תשלומין לראשון וההלכה בזה כלו כרבי וזאת המצוה אין הנשים חייבות בה שכבר התבאר שם שהאשה בשני רשות וכבר התבאר משפטי מצוה זו גם כן בגמרא פסחים:

13. ספר המצות להרמב"ם - מצות עשה - מצוה נח

מצוה נח - **היא שצונו לאכול בשר פסח שני בליל חמשה עשר מאייר** על מצה ומרור והוא אמרו ית' בו גם כן על מצות ומרורים יאכלוהו ומשפט מצוה זו גם כן התבאר בפסחים ובארו שאין הנשים חייבות בה כי כמו ששחיטתו אינה חובה להן כמו שבארנו כן אכילתו בלי ספק:

14. כסף משנה הלכות קרבן פסח פרק ה

[ב] ... כתב הראב"ד מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון וכו'. א"א שנה זה במשנתו כרבי ור' נתן ור"ח בן עקביא פליגי עליה עכ"ל. **טעמו לומר דבשלמא בהזיד בראשון ושגג בשני דפסק חייב ניהא דפסק כרבי ור' נתן דרבים ניהו אלא בשגג בראשון והזיד בשני קשה אמאי פסק כרבי דמחייב דהוי יחידאה לגבי ר' נתן ור"ח בן עקביא.** וי"ל שטעמו של רבינו משום דאמרינן בגמרא דרבי סבר וחדל לעשות הפסח ונכרתה דלא עבד בראשון א"נ קרבן ה' לא הקריב במועדו בשני וממאי דהא חטאו ישא כרת הוא דקסבר מגדף היינו מברך השם וכתוב במברך השם ונשא חטאו וגמר האי חטאו דהכא מחטאו דהתם מה להלן כרת אף כאן כרת ורבי נתן ור"ח בן עקביא סברי מגדף לאו היינו מברך את השם ובפ"ק דכריתות (דף ז') אמרינן דחכמים ס"ל דמגדף היינו

מברך את השם וכיון דקם ליה רבי כחכמים הלכתא כוותיה ואע"פ שרש"י שם משבש גירסת הספרים ומהפך סברת חכמים לר"ע רבינו נקט כגירסת הספרים. וה"ר אברהם בנו של רבינו הקשו לו הקושיא זו שהקשה הראב"ד והשיב לא נכנס הספק אלא מזה שאמרת שבין לר' נתן בין לר"ח בן עקיבא שני תשלומין דראשון ולא הכין הוא דהכי אמרינן במאי קא מיפלגי רבי סבר שני רגל בפ"ע הוא פירושו שאין השני תלוי בראשון אלא חיוב בעצמו כשאר הרגלים לפיכך אם הזיד לדבריו בראשון ושגג בשני חייב וכן אם שגג בראשון והזיד בשני ור' נתן סבר שני תשלומין לראשון הוא ותקוני לראשון לא מתקנינן ולפיכך לדבריו אם הזיד בראשון ושגג בשני חייב שהמזיד בראשון נראה לחיוב דתקוני לראשון לא מתקנינן ואם לא ישלם התשלומין אפילו שגג בעת התשלומין חייב לא מפני שלא עשה את השני ששגג בו אלא מפני שלא עשה את הראשון שהזיד בו ור"ח בן עקיבא סבר שני תקנתא דראשון הוא ולדבריו אם שגג בראשון אפילו הזיד בשני או שגג בשני אפילו הזיד בראשון פטור כדאסקוה. וטעם הדבר שאם הזיד בראשון לא נראה לחיוב שכבר עשה לו הכתוב לדבריו תקנה בשני ואם שגג בשני פטור שבשעת התקנה שוגג היה וכן אם שגג בראשון והזיד בשני פטור שהראשון שהוא עיקר החיוב פטור הוא עליו מפני ששגג בו ואין השני עיקר חיוב עד שנחייב אותו עליו אם הזיד בו ולא הזיד בראשון הילכך לדברי ר' חנינא אינו חייב אלא כשהזיד בזה ובה נמצא עכשיו ר' נתן סבר שני תשלומין דראשון ולא תקנתא ור' חנינא סבר שני תקנתא דראשון הוא ולא תשלומין שענין התשלומין אינו ענין התקנה כדפרישית והנה רבי סבר שני רגל בפ"ע הוא בא ר' נתן וחלק עליו ואמר שני שגג תשלומין בא ר' חנינא וחלק עליו חלוקה אחרת ואמר שני תקנה הוא הילכך הלכה כרבי לגבי כל חד מינייהו דהלכה כרבי מחבירו עכ"ל:

15. רמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ה הלכה ח
... ואי זו היא דרך רחוקה חמשה עשר מיל חוץ לחומת ירושלים.

16. רמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ה הלכה ט
מי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עליית השמש חמשה עשר מיל או יתר הרי זה דרך רחוקה, היה בינו ובינה פחות מזה אינו בדרך רחוקה מפני שהוא יכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהלך ברגליו בנחת...

17. כסף משנה הלכות קרבן פסח פרק ה
ומ"ש מי שהיה בינו ובין ירושלים יום י"ד עם עליית השמש ט"ו מילין או יתר וכו'. הכי משמע שם בגמ' בט"ו מילין שאמרו הם מתחילים מהנץ החמה לא מעלות השחר ואמרינן בגמרא עולא לטעמיה דאמר אי זו היא דרך רחוקה כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה ופסק כעולא. ואפשר לומר דטעמא משום דמשמע קצת דר"י דאמר כמה מהלך אדם ביום עשר פרסאות וכו' לאגמורן כדעולא אתא דאל"כ למנ"מ. ומפרש רבינו דכל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה דאמר עולא היינו תחלת שעת שחיטה דהיינו אחר חצות ופשטא דסוגיא הכי מוכחא דאמר ט"ו מיל מצפרא לפלגא דיומא.

18. ספר שאגת אריה - סימן יז
אבל נ"ל שדברי הרמב"ם תמוהים מאד, והרבה תשובות לדבר דאי אפשר לפרש להני ט"ו מילין דדרך רחוקה לעולא מהנץ החמה לפלגא דיומא. דא"כ למה שיער התנא מן המודיעים ולחוץ שהוא רחוק ט"ו מילין אליבא דעולא, ומשום שאין יכול לבא לירושלים מהנץ החמה לפלגא דיומא. מה לו לשער מהנה"ח שאינו תחלת היום, דהא קי"ל מעלות השחר יממא הוא כדאמר בספ"ב דמגילה (כ, ב) ויליף לה התם מקרא, וגבי דברים שמצותן ביום תנן התם וכולן שעשאן משעלה עמוד השחר כשר, אלמא מעלות השחר יממא הוא. היה לו לשער מעלות השחר שהוא תחלת היום של ערב פסח, דהא וודאי אי אמרת דרמי חיובא דפסח עליה ביום י"ד שהיא זמן הקרבתו, על כרחך אי אפשר לומר אלא באחד מב' זמנים הללו, או דרמי חיובא עליה בחצות היום שמעתה זמן שחיטתו, או אם בהתחלת היום ההוא שהוא עלות השחר מפני שהוא יום הקרבתו ומעתה רמי חיובא דפסח עליה, ואם לא היה בדרך רחוקה באותו שעה ולא עשה את הפסח חייב כרת. אבל שיהא רמי חיובא עליה בתוך עיצומו של יום י"ד שהוא הנה"ח, וכבר עבר מהתחלת היום ההוא שהוא מעלות השחר כדי מהלך ה' מילין אליבא דעולא...

ועוד קשה לי מאיזה טעם ראוי לחייבו בעומד בהנץ החמה פחות מחמשה עשר מילין מירושלים כיון שעדיין לא חל חיובא דפסח עליו, שהרי זמן שחיטת הפסח אינו אלא עד בין הערבים שהוא בחצות היום ועד

אותו שעה לא רמי חיובא דפסח עליה, ואי משום דראוי לבא לירושלים בהתחלת זמן עשיית פסח ולא בא ולא עשה אתה מחייבו, א"כ לפי זה הוא הדין אם עמד כדי מהלך יום או יומים, או אפילו כדי מהלך ימים רבים רחוק מירושלים לכדי חשבון מהלך י' פרסאות ליום ויכול לבוא בחצות היום של ערב פסח לירושלים ולא בא ליחייב, דמה לי בהנץ החמה של ערב פסח שהוא קודם זמן שחיטתו לקודם ימים רבים לפניו, דהא קודם חצות נמי אכתי לא רמי חיובא דפסח עדיין עליה כיון שלא הגיע עדיין שעת שחיטתו כמו שלא רמי חיובא עליה מתחלת השנה...

ועוד ק"ל למאי דמפרש להני ט"ו מילין מצפרא לפלגא דיומא ומשמע כל שאין יכול לבא ברגע של התחלת שחיטה אע"פ שהוא יכול לבא בתוך כל משך זמן שחיטה שהוא מחצות היום ואילך עד סוף זמן השחיטה, הוה לי' דרך רחוקה ופטור, ואמאי חשבת לזה דרך רחוקה, הא כיון שכל שאר משך זמן השחיטה היה יכול להגיע ולבא לירושלים, וחזל מלבא ולעשות הפסח ובדרך לא היה קרינן ביה וליחייב. ...

19. רש"ש מסכת פסחים דף צג עמוד ב

גמרא מן המודיעין לירושלים ט"ו מילין כו'. נ"ל דלירושלים לאו דוקא אלא ר"ל לעזרה:

20. צל"ח מסכת פסחים דף צג עמוד ב

ובגוף פלוגתייהו דעולא ורב יהודה יש לדקדק, איך שייך בזה פלוגתא, דכיון דאינו יכול ליכנס מה יעשה, ומה יועיל מה שיבוא אחר זמן שחיטה בשעת אכילה, ומה יאכל אם לא שחט. ונראה לתרץ בשלשה אופנים. האופן האחד, דפלוגתייהו אם חייב לבוא בסוסים פרדים, דלר"י לא מחשב דרך רחוקה חייב לשכור סוסים ולמהר ביאתו בעוד שעת שחיטה, ולעולא אינו צריך שהרי הוא בדרך רחוקה כמו ששנינו אחר כך בברייתא היה עומד חוץ למודיעים ויכול ליכנס בסוסים ופרדים וכו'. אופן השני, דעולא ור"י תרווייהו סבירא להו כרב ששת לעיל בריש פרקין אם שחטו וזרקו על מי שהיה בדרך רחוקה לא הורצה, ולעולא דמחשב דרך רחוקה אם שחטו עליו לא הורצה, ולר"י דלא מחשב רחוקה אם שחטו עליו הורצה. אופן השלישי, לדעת רבינו הגדול הרמב"ם [הלכות קרבן פסח פ"ה ה"ב] דמחלק בין טמא ודרך רחוקה לשאר אונסין, דבשאר אונסין בראשון אם הזיד בשני חייב וכרבי לעיל דאמר חייב כרת על השני, ובטמא ודרך רחוקה בראשון אף שהזיד בשני פטור גם לרבי, ואם כן פליגי עולא ור"י אם אינו יכול ליכנס בשעת שחיטה ויכול ליכנס בשעת אכילה, דלעולא מחשב זה דרך רחוקה ואם הזיד אחר כך בשני פטור, ולר"י לא מחשב זה דרך רחוקה כיון דיכול לבוא בשעת אכילה, אלא דכיון דאינו יכול לבוא בשעת שחיטה אינו יכול לשחוט והוה רק כשאר אונסין, ואם הזיד אחר כך בשני חייב כרת על השני.

21. שו"ע אורח חיים - סימן תנט

(ב) לא יניחו העיסה בלא עסק ואפילו רגע אחד. וכל זמן שמתעסקים בו, אפילו כל היום אינו מחמין; ואם הניחו בלא עסק שיעור מיל, הוי חמין. ושיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה:

22. משנה ברורה סימן תנט

(טו) הוי רביעית שעה וכו' - והוא (טו) י"ח מינוטין בס"ה. ועיין בביאור הלכה דלענין מליחה דשיעורו הוא ג"כ (טז) כדי שיעור הילוך מיל (יז) בדיעבד אין להקל אלא א"כ שהיה כ"ד או כ"ג מינוט עכ"פ (יח) ולכתחלה שיעורו הוא כדי שיעור שעה ואין לשנות:

23. ביאור הלכה סימן תנט ד"ה הוי

הוי רביעית שעה וכו' - עיינן מ"ב דיש פוסקים שחולקין על שיעור זה ולדידהו שיעור מיל הוא שלישי שעה וחלק ט"ו מן השעה (עיינן מ"א ופר"ח וח"י וביאור הגר"א) ויש מבעלי סברא זו (עיינן ביאור הגר"א ולפי גירסתנו בגמרא ועיינן בספר סדר זמנים) שחושבין שיעור מיל לחשבון כ"ב מינוטין וחצי ולכתחלה במקום שאין הפסד מרובה משהיה י"ח מינוטין הוי חמין ואסור בהנאה וכדעת השו"ע וכ"כ הגר"ז אמנם בהפסד מרובה אפשר דיש לסמוך על הני פוסקים דפליגי וכל כמה דלא שהה עכ"פ כ"ב מינוטין וחצי אין לאסור אם לא ראינו בה סימני שיאור וסידוק ועיינן בספר סדר זמנים שכתב דגם לענין מליחה יש להחמיר אף דיעבד ולאסור כל זמן שלא שהה שיעור זה:

1. דרשות חתם סופר – חלק ב' – דרוש כט- ע' ר"ג

דרוש כט

לפרשת תורת, שבת ז' ניסן דרשת שבת הנדול
תקצ"ב לפ"קא.

אל לבו לטהר ולקדש עצמו ואין יכולת
כידו כי הוא משוקע בטומאה, והובא אל
הכהן מחשבתו הטהורה הזאת הובא אל
הכהן הקב"ה ית"ש היודע מחשבותיו.
ויצא הכהן אל מחוץ למחנה, ישלח לו
עזרתו מקודש בגילוי שכינתו שוכן אתם
בתוך טומאתם (ויקרא ט"ז ט"ז). וראהו
הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע,
על ידי ראיית הכהן ית"ש והשגחתו בעין
חמלתו עליו מיד נרפא נגע הצרעת מן

ביום טהרתו והובא אל הכהן, ויצא
הכהן אל מחוץ למחנה וראהו
הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע
(ויקרא י"ד ב'). רומז לן על החוטא
המרוחק מהקב"ה, וכשנשא לבבו לשוב
אל ה', הקב"ה חותר חתירה ויורד אליו
(כסנהדרין ק"ג ע"א), ע"ד אני אשכון את
דכא (סוטה ה' ע"א), ועי"ז באור פני מלך
חיים (משלי ט"ז ט"ז), נגמרה תשובתו בלב
שלם. וזה המצורע ביום טהרתו שנתן

ה' מרמז את
המצורע אחר
שפחשבתו
להיטהר
ולחזקתו

קושי השעבוד
מכבול עבודת ה'
מסוכד העול
וקירוב המלכות
גורם לעזיבה
מריצון

עבדים היינו לפרעה במצרים וכו'. לא
אאריך בדקדוקים. הנה [יש] כי
מיני גלויות, אם מכבידים עולם על ישראל,
הרי קושי שיעבודם גורם לבטל מעבודת
ה' ומשבר הגוף והנפש. ולפעמים הצרה
בהיפוך, שהמלכות נותן חירות לישראל
ומגביהם ומקרבים, אז שאור שבעיסה
מעכב, וצרה גדולה מראשונה, שבעו"ה
כל מגמת ישראל אז להתקרב אל שרי
מלוכה וללכת בחקותיהם ולעזוב תורה
ומצות מרצונם, וזה נקרא שיעבוד ולא
עבדות, כי בני חורין מעבדות הם, אך
טומאת הארץ מושל בהם. ובמקום אחר
כתבתי שזה רבותיה דיוסף הצדיק אע"ג
ששמוהו אב לפרעה מ"מ הוא מושל
בכל ארץ מצרים (בראשית מ"ה ח'), ואין
טומאת ארץ מצרים מושל בו, כי לא
העבירו על דעת קונו מאומה.

הצרוע נגמרה רפואתו ונתקבלה תשובתו
כי באור פני מלך חיים.

ובזה נ"ל ליישב מה שיש לחקור
דמבואר בסוגיא ריש פרק מי
שהיה טמא (פסחים צ"ב ע"ב), דמי שהוא
מן המודיעין ולחוץ בערב פסח בחצי
היום אין חיוב פסח חל עליו ולא הטריחו
רחמנא ב' שבועות קודם ליסע מביתו
להיות מוכן ליום מועד, ודרך רחוקה
פטור, ואילו משום עולת ראיה מחוייבים
כל ישראל לשאת רגלם מקצה ארץ
ישראל, ועיקר מצוה להיות בראית פנים
ביום ראשון (רמב"ם הל' חגיגה פ"א הל' א,
ה' ה'), והרי פסח תמור ולא החמירה תורה
עליו ומשום ראיה מחוייב.

ביאור התמיהה
דבפסח התמור
פסחה תורה
בדרך רחוקה
ומשום ראיה
מחוייב

אלא הוא הדבר אשר דברנו, כי ישראל
בבחינת צדיקים גמורים הבאים
לראות פני שכינה ונוסעים ממקומם
ועולים מעלה מעלה, יראה אל אלוקים
בציון (תהלים פ"ד ח'), והוא בבחינת אתי
דכא (כסוטה ה' ע"א), שהם עולים אל ה',
וכדרך שבא לראות כך בא ליראות (חגיגה
ב' ע"א) - / אמנם במצרים היינו בדרך
רחוקה ורק התעוררות מעט ויאמן העם
(שמות ד' ל"א), והקב"ה קירב עצמו לנו
אשכון את דכא (סוטה שס), על כן לזכר
זה אינו מחוייב ליעקור עצמו מביתו אלא
סמוך לזמן פסח בחצות, והארכנו בזה.

הפטור בפסח
בדרך רחוקה -
לזכר מה שקירב
ה' עצמו לנו
במצרים

מה שלא הניחנו
ה' במצרים ללא
שעבוד גופני -
שלא נשתעבד
לסומטת פריעה

על כן אמר כאן עבדים היינו בגופינו,
למלך קשה ומדינה קשה, פריעה
במצרים, שהיו רעים לבריות הכבדו
עולם מאוד, ויוציאנו ה' אלוקינו משם
ביד חזקה ובזרוע נטויה שלא בזמנו כי
כשל כח הסבל - ואם תאמר עכ"פ יניח
לנו במצרים עד זמן גאולה ולא יצטרך
חרוק יד, ואי משום כשלון כח הסבל,
הלא לב מלכים ביד ה' (משלי כ"א א'),
יתננו לחן ולחסד בעיני מלך ושרים.
לזה אמר אילו לא הוציא היה רע יותר,

אני זוכר אמרתי כבר במקום אחר^ט כי בחצות הלילה בט"ו ניסן שולט גדי ואז היה מכות בכורות, כי גדי מדת הדין חלקו של שער - ובעלות השחר עולה טלה שהוא סימן טוב וברכה, ואז יצאו ברכוש גדול^ז, והארכתי בזה במקום אחר. וכעת אני מוסיף כי הדגלים שהיו י"ב מזלות, ויהודה נגד טלה ודן נגד גדי, צא וחשוב ותמצא כן, על כן במלאכת המשכן היה בצלאל למטה יהודה (שמות ל"א ב') טלה, ואליאב בן אחיסמך למטה דן (שם פסוק ו') נגד גדי - ולזה נאמר (בראשית ט"ו י"ד) וגם את הגוי אשר יעבודו ד"ן אנכי דייקא, נגד מכת בכורים בשליטת גדי שהוא ד"ן, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, נגד טלה למטה יהודה.

כי היינו משועבדים, לא שנהיה אנחנו מושלים על עצמינו לבלתי לטמאות בטומאתם, אלא אדרבא היינו משועבדים לטומאת פרעה במצרים, מלך טמא וארץ טמאה. על כן כפל ב' פעמים פרעה במצרים, א' לענין כחו וגבורתו ועוצם אכזריותו, והשני לעוצם טומאתו וטומאת ארצו, על כן אפילו כולנו חכמים וכו', וק"ל.

בהפטרך דשבת הגדול (מלאכי ג' כ"ג), הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו', והשיב לב אבות על בנים. אין להאריך בדקדוקים.

לרוב טרדותי אז מילין מיני אודא, וגם מה שחנני ה' פרשת אחרי שבת ערב פסח וכל ימי הפסח^ח. מילי חדא

מכת בכורות -
במזל גדי כנגד
דן, והרכוש -
במזל טלה כנגד
יהודה